

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут управління, психології та безпеки
Кафедра практичної психології

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЗРІЛОСТІ
ОСОБИСТОСТІ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

освітнього ступеня «бакалавр»

4 курсу заочної форми навчання

спеціальність 053 «Психологія»

ОПП «Психологія»

Іванни ЯРЕМИ

Науковий керівник:

старший викладач кафедри практичної
психології

Андріана ЛЕГКА

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент

Оксана ХРИСТУК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

« ____ » _____ 2025 р., протокол № ____

Т.в.о. завідувача кафедри практичної психології

доктор психологічних наук, доцент

_____ **Євген КАРПЕНКО**

Львів

2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ	
1.1. Поняття категорії особистісна зрілість в науковому вимірі.....	6
1.2. Особливості становлення психологічної зрілості в період юнацтва.....	11
1.3. Фактори розвитку особистісної зрілості у студентської молоді.....	19
Висновки до 1-го розділу	
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ	
2.1. Опис бази та методів дослідження.....	29
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження.....	31
2.3. Практичні рекомендації розвитку особистісної зрілості студентів.....	38
Висновки до 2-го розділу	
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність дослідження. Особливість сучасного світу характеризується кардинальними змінами у всіх сферах життя, зміни торкаються не лише біологічних площин, а й виявляються у соціально-економічних перетвореннях суспільства. Особливого зміненого стану та поглядів помічаємо у природничих науках, де посилено досліджується людина у сучасному світі: свідомість, установки, перспективи розвитку. Саме тому, вивчення питання особистісної та психологічної зрілості саме в цей часовий історичний період набуває великої актуальності. Висування нових вимог до людини як до особи соціально зрілої, повноцінної, визначають її роль як суб'єкта, здатного до соціальних змін, а отже повинен змінюватися і сам. Виникає підстава вважати, що чим прогресивнішим стає суспільство, тим більш зрілої людини воно прагне. Зріла особистість формує та досягає нові знання у зміненому розвиненому суспільстві. Така тенденція працює і у зворотньому боці, чим вища зрілість людини, тим інтенсивніше прогресує та розвивається суспільство.

В епоху суспільних нових трансформацій предметом вивчення стають нові психологічні властивості особистості, яка опановує нові ефективні стратегії для саморозвитку, змінюється та вміє регулювати ці зміни, знає шлях долання особистісних порушень та деформацій, вміє мобілізувати власні ресурси та активувувати власний потенціал. Тому науковці прагнуть вивчати нові причини та умови досягнення особистістю нового рівня особистісної зрілості. Саме досягнення психологічної та особистісної зрілості дає людині можливість усвідомлювати важливість саморозвитку, самореалізації, знати життєві цінності, створювати та формувати свою індивідуальність.

Науковці переконані, що лише особистісно зріла людина здатна бути активною, володіє навиками переконання, надихає інших, розробляє та здійснює

нові стратегії, вміє керувати змінами. Саме тому для психологічного дослідження нами обрана тема «Особливості формування психологічної зрілості особистості».

Таким чином, **метою нашого дослідження** є теоретико-емпіричне дослідження особливостей формування та розвитку психологічної зрілості студентів.

Об'єкт дослідження – психологічна зрілість особистості. **Предмет** – психологічні особливості формування та розвитку психологічної зрілості студентської молоді.

Згідно мети дослідження сформульовані наступні **завдання** :

1. Провести теоретичне дослідження поняття категорії особистісна зрілість в науковому вимірі.
2. З'ясувати особливості становлення психологічної зрілості в період юнацтва.
3. Визначити та проаналізувати фактори розвитку особистісної зрілості у студентської молоді.
4. Провести емпіричне дослідження особливостей формування та розвитку психологічної зрілості студентів.
5. Розробити методичні рекомендації розвитку особистісної зрілості студентів.

Теоретико-методологічною основою роботи є праці науковців, які займалися дослідженням проблеми особистісної зрілості, серед яких: Е.Еріксон, Г.Олпорт, Ф.Перлз, Л.Потапчук, А.Реан, Т.Титаренко, О.Штепа та багато інших. Науковці розглядають не лише детермінанти особистісної зрілості: А.Реан, О.Штепа, а й вивчають її з урахуванням ціннісних орієнтацій, самоактуалізації та відчуття ідентичності. Ці наукові погляди висвітлені у працях Ю.Долінської, Х.Томе, І.Шемелюка, Е.Еріксона тощо.

З метою вивчення особливостей професійного вигорання педагогічних працівників у професійній діяльності були використано наступні

психодіагностичні **методи та методики**: теоретичний аналіз наукових джерел з проблематики вивчення та емпіричні: тест-опитувальник особистісної зрілості (Ю.Гільбух); вивчення рівня суб'єктивного контролю Дж.Роттера та тест «Смисложиттєві орієнтації (СЖО)» (Дж.Крамб, Л.Махолік).

Новизна дослідження визначається спробою теоретико-емпіричного аналізу особливостей формування та розвитку психологічної зрілості студентів.

Теоретична значущість дослідження полягає у розширенні та поглибленні знань щодо поняття особистісна зрілість, виокремленням особливостей формування зрілості в процесі дорослішання як умови підготовки до майбутнього життя молодою людиною.

Практична значущість дослідження пов'язана із важливістю розробки практичних щодо розвитку особистісної зрілості студентів та створення сприятливого середовища викладачами для успішної навчальної діяльності. Отримані результати дослідження будуть корисні для психологічної підтримки студентів в освітній галузі, з допомогою яких можна визначити їхні потреби та сприяти ефективній адаптації в нових змінених умовах та реформуванні освіти, здійснювати адекватний підбір новітніх методів та технологій навчання, що сприятиме формуванню зрілості молодого покоління.

Надійність та вірогідність результатів дослідження. Дослідження забезпечувалась використанням валідних методів та методик, що розкривають мету та завдання дослідження.

Структура роботи. Складається із вступу, 2 розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ

1.1. Поняття категорії особистісна зрілість в науковому вимірі

Зміст поняття «особистість» вивчається різними науками, таких як філософія, психологія, соціологія, етика, педагогіка тощо. Розуміти сутність особистості можна також через літературні галузі, музику, мистецтво. Саме людина відіграє ключову роль при вирішенні наукових, технічних, політичних, культурних проблемах, де загалом підноситься рівень людського буття. Саме поняття особистість займає серед сучасних наукових досліджень ключове місце для аналізу суспільної свідомості.

У класичних підходах психологічної науки важко знайти єдине загальноприйняте тлумачення природи особистості. Саме період активного наукового пошуку вивчення проблем особистості умовно поділяли на два етапи, перший з яких приблизно збігався з періодом класичної психології, періоду кінця XIX до середини XX ст., в період якого заклалися фундаментальні уявлення про особистість, та другий період, що припадає на другу половину XX ст. , розпочалися активні питання дослідження проблем особистості.

Згідно наукових поглядів вчених, неможливо вивести проблему вивчення природи особистості спробами лише однієї науки. Тут за необхідне виникає комплексно-інтегрований підхід вивчення та потреба у розробці цілісної системи теоретично-практичного вивчення. Згідно відомих підходів, можна стверджувати, що особистістю вважається конкретна людина в системі її стійких психологічних характеристик, зумовлених під впливом соціальних умов, які виникають у зв'язку суспільних взаємодій та виділяють моральні вчинки, що вагомо детермінують її та оточуючих людей.

Г.Олпорт – американський психолог, який вперше ввів поняття зрілої особистості, зауваживши, що класичний психоаналіз, який послуговувалися у тлумачення психічної дійсності людини, не схильний розглядати дорослу людину дійсно такою. Першим виділеним критерієм уявлень на зрілу особистість автором виділяється різноманітність незалежних інтерсів та розширення меж «Я»; наступним – самосвідомість. До нього автором також зараховується почуття гумору, як характеристика високої кореляції із знанням та розумінням себе. Третій критерій автором вважається – філософія життя.

Зріла особистість володіє власним світоглядом, на відміну від не зрілої. Далі у наукових спробах дослідження автором додаються і інші характеристики, які описують вже 6 основних критеріїв зрілої особистості. До таких належить:

- широкі межі Я;
- здатність до близьких взаємин з іншими;
- відсутність емоційних бар'єрів та самоприйняття;
- реалістичне сприйняття та домагання;
- здатність до самопізнання;
- цілісна життєва філософія.

Такий підхід автора вказує на здатність особистістю спокійно ставитися до недоліків та зовнішніх перешкод, висловлювати свої емоції та почуття, проявляти почуття гумору, яке спрямоване і на самого себе, демонструвати реалістичні домагання та слідувати власній життєвій філософії, зміст якої не є принциповим поняттям [16].

У наукових працях К.Юнга при вивченні розвитку особистості, автором виділяється стадія індивідуації, на якій індивід духовно розвиваючись досягає її. Згідно уявлень на природу людини К.Юнга та зрілу особистість, яка наділена якостями бути творчою, самодосконалою, цілісною та єдиною, бути самою собою

та знати свої колективне несвідоме коріння, досягнення стадії індивідуації автором називається розвиток Самості [17].

А.Маслоу вніс значний внесок у розвиток уявлень на зрілу особистість, яка володіє наступними загальними рисами: прийняття себе, прийняття інших, комфортність при взаєминах з реальністю, креативність, здатність до прояву спонтанності, автономія від культурних надбань та оточуючих, розвинене соціальне почуття, глибина соціального стосунку, оптимальне почуття гумору, моральна переконаність, демократичний характер взаємин, готовність вирішувати проблеми. Такі погляди вказують на особливу характеристику зрілої особистості, яка є вільною, здатною опиратися на себе саму та прислухатися до себе, усвідомлювати внутрішні процеси та проявляти тенденцію до актуалізації, яка володіє силою для руху та власне дає можливість людині розвивати особистісну зрілість, яка сприяє отриманню більш повноцінного життя [20].

В. Франклом виокремлено іншу важливу якість людини – самотрансценденція, яка призводить до автентичності особистості. Автором автентичність називається деякий результат знайденого смислу буття людиною, яка призводить до пошуку зрілості [23].

Згідно концепції К.Роджерса, у якій вводяться поняття «повноцінно функціонуюча особистість» та «гарне життя», зріла особистість – це та, яка творча, живе повноцінно, здатна до виклику та пошуку нового, володіє впевненістю в собі, багата проявом почуттів, здатна захоплюватися, збагачувати внутрішній світ та винагороджувати себе за досягнення [31].

Опираючись на роджеріанську концепцію багато дослідників доповнюють зрілу особистість наступними рисами: цілеспрямованість, автономія, динамічність, конструктивність, цілісність власного Я, індивідуальність. Проте формування та розвиток цих якостей потребує певних умов, в яких вони розвинулися, а саме: впершу чергу важливо знати яким чином в особистості

формується стосунки із іншими людьми та зовнішнім та внутрішнім світом. Автори стверджують, що наявність необхідних умов сприятиме процесу саморозвитку та актуалізації людини. Тому природньо, що результатом саморозвитку буде досягнення та розвиток особистісної зрілості особистості.

Українські науковці С.Братченко та М.Миронов стверджують, що динаміка та спрямованість можуть слугувати критеріями особистісного розвитку, які виходять із інтраперсональних та інтерперсональних передумов. Хоча в той же час дослідники не рідко підкреслюють, що досягнення особистісної зрілості не являється віковою ознакою [3].

Чимало авторів акцентували на схожому погляді, де поняття дорослості та зрілості не є тотожними. Розмежування дорослості та зрілості – необхідна умова. Зрілість – результат особистості, що досягається через певний спосіб життя [9, 10].

У наукових роботах Е.Еріксона ми також знаходимо підтвердження такої думки, де взаємозв'язок зрілості як особистісної якості з віковим періодом дорослості насправді дуже слабкий. Тому зрілою особистістю може бути людина, яка не досягла фізичної дорослості, але може бути і навпаки [31].

В роботах українських науковців, О.Штепи, А.Реана, Т.Березиної знаходимо зв'язок зрілості особистості з рисами активності, свободи та відповідальності людини. Науковці висловлюють позицію, що зрілість – своєрідний внутрішній компас особистості пошуку свого способу життя, який для самої особистості виникне своєчасно як необхідність. Кожна людина володіє власним ритмом життя, часовим потенціалом, що забезпечують для неї здатність опановувати власні психічні можливості, перетворивши їх в ресурси активності. Свідоме та гармонійне використання власної активності через самовираження самореалізацію у житті, спілкування сприятиме формуванню зрілості [28, 29].

Вітчизняними науковцями до переліку якостей зрілої особистості додається самодетермінація – здатність діяти у відповідності до власних ціннісно-значеннєвих орієнтацій та слідувати довготривалим інтересам, не реагуючи при цьому на зовнішній тиск. Здатність до самодетермінації зумовлюється індивідуальним розвитком людини через інтеграцію свободи та відповідальності [28].

О.С. Штепа пов'язує особистісну зрілість із розв'язанням криз, а також із самодетермінацією особистості. Дослідниця в роботі визначає, що процес самостійно пережитої людиною в зрілому віці ненормативної кризи ідентичності призведе до розвитку особистісної зрілості. О.С. Штепою виділено десять експлікованих рис зрілої особистості: відповідальність, глибинність переживань, синергічність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність, толерантність, децентрацію, життєву філософію [26].

Згідно наукових поглядів С.Максименка, який виділяє основні лінії розвитку, що стають пріоритетними у розвитку гармонійної особистості та відповідають рисам особистісної зрілості: народження особистості; інтеграція особистості (людина не лише суб'єкт власної поведінки, а і суб'єкт внутрішнього світу); мотивація як умова формування інтернального локусу контролю; розвиток саморегуляції та сенсу життя [16].

Дослідження особистісної зрілості Н.Дідик дозволило виявити ще деякі характерні риси, що доповнює феномен особистісної зрілості: самоприйняття; відповідальність; здатність до вчинку; автентичність; нонконформізм; моральність; почуття гумору; саморегуляція; соціальність [17].

У сучасній психологічній літературі представлено багато підходів та поглядів на природу зрілої особистості. Пронуємо систематизувати деякі із них:

- зріла особистість – це психологічно здорова особистість. Поняття здоров'я тут визначається як комплекс динамічних психічних властивостей забезпечення

гармонійного поєднання внутрішніх якостей людини та суспільства; здатність до повноцінного розвитку та функціонування людиною в процесі життя [3];

- зріла особистість – психологічно благополучна особистість, що досягається через особистісне зростання, задоволення/незадоволення [7];
- зріла особистість – набір певних особистісних якостей та властивостей. Аналіз досліджень дозволив виділити характерні складники зрілої особистості: рефлексивність, стійкість особистісних рис, функціональна незалежність, здатність розрізняти ідеальне та реальне, гнучкість, наявність несутерчливих ціннісних орієнтацій, відповідальність, толерантність, здатність до близькості з іншими, використання власного потенціалу знань та умінь, конструктивність у вирішенні життєвих проблем, самоконтроль тощо [3].

Отже, підсумовуючи наукові погляди на поняття особистісної зрілості можна підсумувати, що наявність зрілості є і результатом і ресурсом для людини для саморозвитку. Такий процес виникає через активність особистості, її можливість до самодетермінації та саморегуляції. Особистість, яка розвивається потребує самоактуалізації та пошуку нових смислів у власних вчинках та діях. Саме здатність людини трансформуватися та саморозвиватися визначатиме міру її особистісної зрілості.

1.2. Особливості становлення психологічної зрілості в період юнацтва

Період юності важливий та відповідальний етап формування та розвитку особистості у віковій періодизації людини. Цей період вважається перехідним від періоду дитинства до самостійного дорослого життя та відіграє велику роль у формуванні особистості. В період юнацтва активно розвиваються самосвідомість, інтенсивно формується Я-концепція юнаків, процеси самовідчуття, здійснюється побудова мотивів, актуалізуються первинні життєві перспективи на майбутнє. У нашому дослідженні ми прагнемо звернути увагу на особливостях юнацького

віку, що детермінують особистісну зрілість, що сприяє визначенню ідентифікації себе як самостійного субекта життя, сприяє розвитку самотермінації, самореалізації та здатності організовувати власний життєвий шлях.

У науково-психологічній літературі автори розглядають юність як період самовизначення з розвитком часових перспектив, формує теоретичне мислення та самосвідомість, сприяє становленню світогляду та життєвої позиції.

За даним дослідження різних культур уявлення про юність виявляють суттєві відмінності. Наприклад, античні та середньовічні вчені пов'язують юність із проявом фізичної сили та воїнської могутності, проте в той же час, молоді люди ще не оволоділи достатньою зрілістю та інтелектуальними здібностями. В цей час юнацтву ще не вистачало засобів для самовизначення, оскільки впершу чергу від них вимагали послух, слухняність та прояв поваги до старших. З інтенсивним соціальним розвитком та послабленням впливовості сім'ї та розширенням виборів індивідуального професійного визначення, способу життя, виникає новий погляд та образ юності, що підкреслює свідоме самовизначення. Юнакам надаються більше можливостей до здійснення вибору власного життєвого шляху та визначення цілей. Особливої уваги науковці приділяють проявам самостійності та самореалізації особистості в цей час [29].

Період юності виокремлює цей етап як перехідний від дитинства (підліткового періоду) до дорослості. В людському вимірі даний період визначається за критерієм не тільки фізичного зростання, але й вказує на здатність до засвоєння культури, системи знань, цінностей, норм та соціальних правил, традицій, визначає готовність до здійснення різних видів праці. У зв'язку з цим вікові межі підліткового та юнацького віку часто є умовними та перетинаються між собою.

Серед сучасних наукових розвідок межі юнацького періоду охоплюють вік від 14-15 до 18 років. Характерною властивістю цього періоду вважають

можливість проходження особистістю власного шляху від невпененої та непослідовної людини, що прагне дорослості, до справжнього етапу дорослості. Таким чином, у процесі дорослішання юнаками виділяють період ранньої юності, що охоплює діапазон від 15-18 років та пізньої юності – від 18-23 роки [11].

Досягнення особистісної зрілості є значимим аспектом психологічних досліджень. Даний віковий період характеризується змінами у мотиваційній сфері людини, особистісних інтересах та прагненням до саморозвитку. Впродовж юнацтва людина досягає найвищого рівня інтелектуального розвитку, збагачує свій досвід та формує цілісне уявлення про власне Я. Період дорослішання зумовлює інтенсивне самовизначення у житті та професії, вивчення власних інтелектуальних та творчих здібностей [12].

Звісно варто зауважити, що розвиток особистості кожного на цьому віковому етапі може бути різним, і тому не завжди досягнення особистісної зрілості настає в однаковий час для юнаків. Індивідуальність та відмінні умови навколишнього середовища, культурний вплив, генетика та інші фактори призводять до різних темпів та шляхів розвитку молодих людей.

В період юності відбувається не лише формування самостійності, самовизначення, але й досягнення у громадській, ідейній зрілості. Для даного етапу властивим є формування світогляду, самосвідомості та моральної свідомості.

Дослідниками також вивчається зміна провідної діяльності, де в період юнацтва нею стає навчально-професійна діяльність [13].

У нашому психологічному дослідженні ми більше зосереджуємо увагу на вивченні особливостей у період середньої юності. З'ясування відмінних характеристик соціальної та психологічної ситуації розвитку та становлення особистості в час юності виявляє деякі суперечності, які являються основою для змін особистості. Тому вважаємо за необхідне виділити ці суперечності.

Вітчизняними науковцями виділено суперечність розвитку ідентифікації та актуальною потребою у відокремленні від інших. Власне ідентифікація в час юності є особливо значущою, оскільки в цьому періоді формується здатність кращого розуміння станів інших людей, розвивається здатність до емпатії та співпереживання як своїм власним. Механізм ідентифікації створює умови для формування багатого внутрішньо-емоційного світу, хоча в цей час юнаки стають і більш вразливими. Прагнення до відокремлення, уособлення та бажання до незалежності власного унікального світу від зовнішніх впливів та оточуючих людей сприяє молоді краще усвідомлювати власну індивідуальність, разом з тим реалізовуватися у визнаннях та своїх домаганнях. Уособлення – це деякий спосіб до встановлення нових дистатних взаємодій з іншими, засіб збереження своєї особистості на емоційному та раціональному рівні спілкування [29].

Згідно психосоціальної теорії Е.Еріксона основне завдання особистості, згідно поглядів науковця, полягає у вирішенні включення у ширший соціум та засвоєння нових прийнятних соціальних ролей, вимог тощо. У випадку успішного засвоєння завдання виникає нове новоутворення, яке називається Его-ідентичністю. Юнацький вік являється сенситивним періодом для виникнення та формування ідентичності молоді, що досягається через соціальні та психологічні вибори індивіда, ідентифікації та самовизначення [16].

Згідно проведеного наукового аналізу літератури, період від 18 до 21 року вважається критичним у розвитку особистості юнацького віку, оскільки в цей час виникають розбіжності між ідеалом та дійсністю. У юнацькому віці формується стійкий світогляд молоді людини та пошук основ, які є фундаментом для подальшого життя. Оволодіння соціальними та культурними нормами створюють передумови до відповідальності за себе. Такі позиції дозволяють розглядати особистісну зрілість як фактор усвідомленості себе, власного місця у соціумі, прояву свободи та відповідальності за саморозвиток. Тому молоду

людину прийняти сприймати як таку, що перебуває на порозі дорослості, з власними планами та уявленнями на майбутнє.

У наукових дослідженнях В. Бикової розглядаються динамічні процеси життєвих цілей сучасної молодшої людини. Згідно досліджень, для юнацького віку характерні конкретніші життєві цілі, зростає спрямованість на матеріальне та досягнення статусу. Важливим чинником у процесі формування цілей юнацького віку належать також і смисложиттєвим орієнтаціям людини. Саме їх активація зумовлює молодь до субективізації та стійкого визначення життєвої цілі, де зростає значення мотивів до самореалізації та життя особистості зокрема [9].

Дослідження розвитку дитячої психології вказують, що юнацький вік характеризується також новою соціальною системою розвитку, де значимості набуває вибір та самовизначення власного життєвого шляху. Тому для молоді властива вже спрямованість їх особистості до майбутнього [4].

Серед інших характеристик юнацького віку, окрім формування світогляду, виділяють також психологічні особливості: самосвідомість, рефлексія, пошук сенсу життя, життєві плани на перспективу. Власне життєвий план включає ряд соціальних, особистісних та діяльнісних аспектів, тому до нього належить не лише уявлення про бажану ціль, а також усвідомлення засобів для досягнення [5].

Життєвий план також являється значимим для розвитку мотиваційної сфери особистості та розумінню власних потреб, сприяє просуванню та руху до досягнення потреб вищого рівня. Самоусвідомлення власного Я у майбутньому та життєвій перспективі являється центральним утворенням психічного та особистісного розвитку в юності. Тому молодь сміливо можна описати як таких, що спрямовані в майбутнє, здатних до розгляду власних можливостей та планування дії на майбутню орієнтацію досягнення.

Згідно поглядів В.Худик головними потребами людини у юнацькому віці є: формування світогляду, соціальна позиція, вибір майбутнього соціального

становища та розуміння як його досягти. Світогляд розкриває систему уявлень та переконань щодо ставлення особистості до навколишнього середовища. Основною проблемою юнацького віку вважає формування Я-концепції та пошук ідентичності, саме тому в цьому періоді актуальними залишаються необхідність у визначенні власних цінностей, поглядів, ідей та усвідомлення меж власної ідентичності. Досліджуючи цей процес зауважуємо, що серед інших досягнень юнацького періоду також являється усвідомлення власного внутрішнього світу молодою людиною, розуміння своєї унікальності та особливості. Не менш важливим у становлення особистості в період юності є досягнення психологічної готовності до дорослості, де розвиваються нові соціальні навички, формуються вміння для успішної взаємодії з іншими людьми [40].

Оскільки юнацький період називають перехідним етапом до дорослості, соціальна ситуація розвитку теж змінюється, що вимагає від особистості юнака здійснювати важливі вибори у професії, життєвому напрямку, визначати свою соціальну та особистісну ідентичність та приймати важливі рішення, за які нести відповідальність. До вирішення таких життєвих задач необхідно володіти сформованою психологічною готовністю, що передбачає важливим оволодіння особистісними якостями, вміннями, здібностями, що сприятимуть молодим людям реалізовуватися у роботі та житті. До критеріїв психологічної готовності належать: комунікативні здібності, сформовані адекватні потреби та мотиви, самосвідомість та рефлексія, характер, інтелект та мислення, уміння використовувати психофізіологічні особливості особистості під час взаємодії з іншими та у праці.

Ми хочемо поділитися однією із думок Т.Титаренко, яку ми теж розділяємо, в якій підкреслено роль здійснювати відповідальні вибори для перспективи життя:

«Вибори, які робить людина в молоді роки, багато в чому обумовлюють траєкторію її подальшого життя, рівень самореалізації, майбутні життєві успіхи та поразки» [19, 21].

Сучасником В.Ямницьким, період від юності до дорослості розглядається як формування життєтворчої та активної людини. Згідно такого тлумачення, ми розуміємо, що молода особистість здатна свідомо реалізовувати свою ціль у відповідності до власних намірів. Для юнацького періоду характерне формування власного життєвого образу, пошук стратегій, включеність в різні соціальні активності та формування стійкої соціальної відповідальності [30].

Якщо критерії психологічної готовності до дорослості адекватно сформовані та досягнуті молодого людиною, з урахуванням впливовості реалізації та виховання, то у юнацтва формується новоутворення самовизначення, що поширюється на особистісну та професійну складову. Опанування для молоді новою соціальною роллю студента закладу вищої освіти зумовлює активне формування та закріплення особистісних характеристик: цілеспрямованість, наполегливість. завдяки цьому молоді люди набувають зокрема знань та професійних умінь, формує пізнавальну та комунікативну активність, позитивно сприяє засвоєнню знань щодо вирішення професійних завдань [30].

Зміна соціальної ситуації в юності зумовлює зміни в мотивації. Молоді люди, на відміну від підлітків, проявляють більший інтерес до навчання, оскільки усвідомлюють вже важливість підготовки до самостійності та необхідного для них самовизначення. Отже, навчання знову стає провідним видом діяльності для юнацького віку, особливо професійно орієнтоване навчання. Молодь позитивно ставиться до навчання, вважає його необхідним для оволодіння майбутньою професійною діяльністю. Звісно в навчальній діяльності молодь може бути вибірковою до предметів, проявляють більше інтересу до тих, які принесуть більше користі у майбутньому. Навчання та оволодіння навичками професії

вимагають від молодих людей формування вміння до організації навчальної діяльності, що забезпечує успішність його засвоєння. впродовж навчання не лише формуються необхідні навички та вміння, але й усвідомлюється краще потреба у самовизначенні, що сприяє встановленню систему значимих якостей особистості [25].

Нова соціальна роль студента вказує на умовний перехід до нового соціального середовища, в якому важливо навчитися взаємодії з керівництвом навчального закладу, колективом, курсом, навчальною групою, викладачами. Тому нові умови життя можуть викликати і нові відчуття та емоції, де відчувається і духовний підйом, радість, інтерес до нового, так і виникають нові труднощі, виклики, перешкоди, які можуть викликати стан розгубленості, незадоволення чи невизначеність [25].

Потреба в самостійності може викликати педагогічну неузгодженість, де студент прагне вирішувати питання методів навчання, змісту освіти, та з іншого боку відсутність належних ресурсів до адекватної обробки великої кількості інформації: недостатність життєвого досвіду, часу, компонентів особистості.

Відчуття незадоволення студентом може виникати внаслідок невідповідних переконань щодо відсутності необхідних знань, вмінь та навичок у закладах вищої освіти, що викликає кризу юнацького віку. Подібне призводить до критичності до багатьох викладачів, виникнення почуття розчарування у навчанні та зробленому виборі, у власних можливостях та оцінці майбутніх перспектив. Наслідком подібних явищ є втрата віри в себе, в професію, що негативно відображається на міжособистісному та професійному спілкуванні [25].

Отже, нова соціальна роль, світогляд, потреба у самовизначенні та самореалізації зміцнює впевненість у собі, сприяє професійній орієнтації та прагненню досягати професійного успіху сприяє формуванню загальної зрілості та стійкості особистості молодої людини.

Суспільне середовище очікує від сучасної молоді людини суспільної вигоди, тому висуває до молоді власне вимоги особистісної зрілості. Тому далі пропонуємо проаналізувати фактори, які сприяють розвитку та формуванню зрілості студентства.

1.3. Фактори розвитку особистісної зрілості у студентської молоді

Аналізуючи сучасний етап розвитку суспільства спостерігається, що до закладів вищої освіти вступає молодь з різними рівнями самосвідомості, системою цінностей, соціально-моральними позиціями та індивідуальними установками, що виникають на основі власного специфічного світосприйняття, себе, інших людей. Тому у сучасної молоді відображається різний рівень особистісної зрілості. З огляду на потреби замовлення в освіті, які викликані соціальними та економічними передумовами (розвиток наук, прогрес техніки, цифровізація суспільства, інформативність технологій та впровадження у навчальну та професійну діяльність) зростає необхідність особистісно-значущих факторів у різних сферах життя суспільної дійсності. Власне ці тенденції та вимоги визначають важливість відповідності фахових компетентностей від сучасних фахівців. До таких професійних та особистісних компетентностей належать наступні вимоги: високий рівень працездатності та стресотстійкості; розвиток високого рівня інтелектуальних здібностей та інноваційного мислення, здатного генерувати нові ідеї та шукати вирішення нестандартних задач новим способом; розвинені адаптивні властивості до змін; інформаційна грамотність та вміння працювати із великим обсягом впливу інформації; аналіз та оцінка даних; розвинені навички аналізування та оцінки інформації, що сприяє ефективному вирішенні поставлених завдань та проблем; здатність працювати в команді з різними культурами, поважаючи при цьому інакшість інших; наявні здібності до знаходження нових підходів та інноваційних рішень; володіння наиками

спілкування з колегами, клієнтами; постійність до саморозвитку, навчання та самоосвіти; орієнтація на людські цінності та прояв самосвідомості; наявність системи власних переконань. З огляду на такі вимоги до сучасної молоді передбачається, що система освіти повинна надати студентам можливість розвитку таким компетентностей в умовах активної навчальної діяльності, проходження професійної практики та взаємодії із реальними завданнями сучасного світу. Тому сформованість особистісної зрілості залежатиме від здатності студентів відповідати цим компетентностям та вимогам відповідно.

Перебіг розвитку особистісної зрілості молодих людей повинен враховувати чинники впливу на розвиток у цьому віковому періоді. Згідно проведеного аналізу наукової літератури можна виокремити ряд факторів, які впливають на розвиток особистісної зрілості студентської молоді, серед яких: академічний розвиток студентів, що дозволяє в складному процесі залучати різні аспекти освітньої системи та її складові. Академічний розвиток утворює передумови для отримання якісної освіти та вивчення різних навчальних предметів, які розширюють знання студентів та сприяють розвитку їх критичного мислення. При цьому важливо забезпечити взаємодію із викладачами, спілкування з колегами для отримання обміну ідеями, що поглиблюватиме розуміння навчального предмету. Сприяти академічному розвитку та особистісній зрілості студентів буде:

- ключові фігури викладачів в процесі навчання, які передають власне студентами знання, навички та цінності. Саме викладачі створюють сприятливе освітнє середовище, що сприяє стимуляції особистісних аспектів студентів. Використання інноваційних методик навчання та підходів сприяє розвитку студентської особистості з забезпеченням індивідуальної взаємодії та підтримки студентів, що позитивно сприяє особистісному розвитку;

- сімейна та батьківська система, яка надає емоційну підтримку та допомагає зрівноважити студентові свої академічні зусилля з іншими аспектами життя. Батьки здатні стимулювати студентів до самоосвіти та саморозвитку, які сприяють пошуку нових можливостей та закріплюють інтереси молоді;
- ровесники та однодумці. Власне колективна співпраця позитивно сприяє перегляду різних поглядів, обмін ідеями дозволяє розуміти різні способи вирішення задач, що в свою чергу допомагає студентові розвивати критичне мислення та аналізувати факти, докази чи виробляти власну обгрунтовану позицію щодо вирішення навчальних задач. Робота в групі також позитивно відображається у розвитку соціальних навичок взаємодії, спілкуванні, комунікації, сприяє розумінню та повазі до інших, думок чи перспектив. За групової роботи студенти вчаться слухати, співпрацювати, обмінювати ідеями та власне взаємодіяти з різним досвідом особистості, що формує навички працювати в команді, розвиває лідерський потенціал та навчає міжособистісній взаємодії;
- служби підтримки університету сприяють кар'єрній орієнтації, надають підтримку у навчанні, навчають навичкам управління часом, що сприяє покращенню академічних навичок та впливають на особистісний розвиток студента;
- дослідження психологів та інших зацікавлених дослідників, які вивчають фактори впливу на академічний успіх та розвиток особистості студента. Згідно таких досліджень можна розробляти програми та стратегії, орієнтовані на академічний розвиток студентської молоді;
- студенти – ключові суб'єкти в академічному та особистісному розвитку. Власне студенти активно можуть також залучатися до навчального процесу з постановкою цілей на перспективу, до себе, приймати участь в

інших активностях, здійснювати самостійний пошук розвитку власних навичок та компетентностей. Використання різноманітних доступних ресурсів (книги, онлайн-курси тощо) сприяють глибшому засвоєнню знань та розвивають їх навички.

Ще одним ключовим фактором впливу на розвиток зрілості у студентів належить соціальному розвитку. Власне соціальний розвиток сприяє формуванню цінностей, компетенцій та навичок важливих для адаптивності в суспільстві та досягнення професійного та особистого розвитку. Через взаємодію з різними людьми у спортних секціях чи клубах за інтересами, студенти можуть розвивати комунікативні навички, роботу в команді та формувати лідерські якості.

До соціального розвитку студентів належить:

- соціальні навички такі як співпраця, комунікації, слухання, що є важливими у професійній сфері та сприяють ефективній взаємодії з іншими людьми;
- толерантність до інакшості та здатність розуміти систему інших переконань, досвіду культури, цінностей сприяє студентові розширити власний світогляд та ставитися з повагою та позитивом до міжкультурної взаємодії;
- формування та розвиток лідерських якостей сприятиме формуванню вмінь керування командою, рівнем відповідальності, прийняття рішень;
- соціальна ідентичність сприятиме побудові самосвідомості та підтримки власної цілісності, що створе можливість визначення власних життєвих цілей, інтересів тощо;

- вміння розпізнавати та розуміти емоції, проявляти емаптію, вміти вирішувати конфлікти, сприятиме підтримці здорових міжособистісних взаємин та розвиває емоційну та соціальну інтелігентність;
- засвоєння прийнятих соціальних цінностей, які регулюють людський стосунок (повага, взаємодопомога, справедливість тощо) [4].

Не менш важливим фактором формування зрілої особистості студента є професійний розвиток (відвідування практичних та інших навчальних занять, стажування тощо), який впливає на професійне зростання студентів, сприяє самовизначенню та формуванню власної системи цінностей та необхідних навичок для успішної професійної кар'єри. Професійний розвиток студентської молоді окреслює розширення професійних уявлень, навичок та передбачає розбудову мережі професійних контактів для наступного самовизначення та самореалізації, створює можливості для самокерування та відповідальності [13].

Професійний розвиток студентської молоді виробляє розуміння ширшого спектру професійних можливостей, характерних для даної галузі. Молодь може вивчати різні ролі, сфери та спеціалізації, для власного ширшого професійного бачення, що сприятиме формуванню реальних цілей і планування кар'єри [8].

Позитивні аспекти професійного розвитку для студентів:

- створює перспективу студентам для розвитку навичок управління проектами, комінікацією, лідерства, презентації, аналізу з метою успішного функціонування в професійній галузі;
- надає змогу для встановлення зв'язків з іншими професіоналами відповідної галузі професії. Тісна взаємодія із професіоналами, наставниками чи викладачами дає можливість студентам отримувати цінні поради та настанови, розширюючи тим самими власні знання та вміння, збагачувати власний досвід досвідом успішних фахівців. Такий

шанс дозволяє студентам визначити мережу контактів для власного стажування, мобільності та перспективного розвитку;

- допомагає самореалізації та самовизначенню студентів, через визначення власних професійних цілей, інтересів, що відповідають їх потребам та схильностям. такий фактор також сприяє внутрішньому задоволенню від свого розвитку та досягненню балансу;
- сприяє студентам брати відповідальність за своє професійне та особисте майбутнє. Молода людина за таких умов навчається самостійності у плануванні кар'єри, виборам стратегій досягнення успіху, що допомагає самодисципліні та навичкам самоорганізації.

Таким чином, професійний розвиток студента суттєво впливає на особистісну зрілість особистості та допомагає самовизначенню та формує особистісні професійні якості; сприяє розкриттю власного потенціалу, розвиваючи навички та талант, створює передумови для пошуку суспільного місця студента.

Сучасний світ стає все більш багатшаровим, з різною культурою, тому вкрай важливо розвивати відкритість, толерантність до інших людей, культур, релігій та переконань. Саме прояв поваги та розуміння до інакшості сприяє глибшій інтеграції в мінливому суспільстві.

Тому значний вплив на особистісну зрілість студентської молоді здійснює також культурний розвиток, який допомагає розширювати світогляд молоді людини, розвиває критичне мислення, емоційну інтелекцію та формує особисті цінності. Чимало дослідників вважають, що культурний розвиток допомагає студентам знайомитися із різноманітністю культур, мистецтва, традиціями, мовами. Молодь навчається розуміти та цінувати різноманітність, тому стають більш відкритими до нових досвідів, толерантні.

Сплав цих факторів допомагає розвинути емпатію, сприйняття різних перспектив та формує більш глибоке мислення, надаючи молоді шанс до аналізу та

критичної оцінки культурних явищ, мистецтва, музики тощо. Таким чином, студенти навчаються виявляти різні погляди, аргументи, робити власні обґрунтовані висновки, що також сприяє розвитку аналітичних та критичних умінь, які важливі у світі вирішення багатозадачності. Також це позитивно впливає на розвиток усвідомленості своїх емоцій та інших. Через розуміння емоцій інших молодь розвиває почуття солідарності, співпереживання.

Ці аспекти культурного розвитку допомагають розвинути особистісну зрілість молодшої людини, розширити власний світогляд, сприяє міжкультурній компетентності та формує на їх основі високі моральні етичні стандарти. Культурний розвиток кативує потребу у самовираженні та самовдосконаленні.

Самоусвідомлення як наступний фактор розвитку особистісної зрілості студентів привертає наукову увагу для вивчення проблематики. Розвиток самоусвідомлення сприяє кращому розумінню себе, визначенню власних цілей та планів, а також допомагає у саморозвитку. Вагомий вплив самоусвідомлення на особистісний розвиток студентської молоді важливий з огляду таких аспектів:

- сприяє розумінню своєї мети, потреб, бажань та цілей, що дозволяє студентам приймати кращі рішення стосовно майбутнього та подальшого розвитку, сприяє встановленню реалістичних цілей та допомагає зосередитися на їхньому досягненню;
- допомагає розвинути емоційну інтелігентність, яка покращує міжособистісні стосунки студентів, розвиває лідерські якості та вчить працювати у команді;
- навчає студентів самоконтролю та самодисципліні;
- допомагає формуванню належної самооцінки, внутрішньому усвідомленню самоцінності, вірі у свої здібності, що сприяє уникненню характерній критичності до себе та розвиває власне позитивне ставлення до себе;

- зумовлює усвідомлення культурних та особистісних уявлень, що допомагає студентам бути більш відкритими до інших, формує міжкультурну компетенцію та сприяє до співпраці з людьми різних культур;
- навчає брати відповідальність за себе та свої дії чи рішення, спонукає студентів усвідомлювати наслідки власних дій, тим самим навчає приймати рішення згідно моральних принципів, що також допомагає особистому розвитку та становлення відповідальної соціальної людини.

Таким чином, самоусвідомлення допомагає розумінню себе, розвиває емоційну інтелігентність, самоконтроль, самооцінку, міжкультурну компетентність та відповідальність, самоактуалізацію, що є важливою передумовою для досягнення особистісного розвитку та зрілості.

З огляду на аналіз наукової літератури та думкою дослідників, які стверджують про ще один вагомий фактор розвитку особистісної зрілості студентів, пропонуємо також для охарактеризувати фактор креативності.

Розвиток креативності у студентів сприяє вирішенню проблем, знаходженню нових ідей та підходів, стимулює розвиток уяви та інноваційності, розширює когнітивні горизонти. Стимулювання креативності може досягатися внаслідок використання творчих методів навчання, участь студентів в проектах та продукуванню власних нових ідей. Креативність як фактор розвитку зрілості студентів сприяє вираженню своїх ідей, почуттів, думок в новий оригінальний спосіб, що позитивно сприятиме розвитку студентського самовираження та вияву власної унікальності. Креативність також мотивує студентів до дослідження нових ідей, альтернативний шляхів рішення, що позитивно стимулює розширення меж, можливостей та перспектив сучасного світу. Креативність сприяє пошуку нестандартних рішень, навчає аналізу складних завдань та вчить студентів шукати інноваційні шляхи вирішення проблемних питань, що у свою чергу розвиває

критичність мислення. Креативність сприяє відкриттю свого потенціалу та розвиває впевненість у здібностях, де студенти проявляють більше самостійності та впевненості у власних можливостях. Також сприяє необхідному розвитку гнучкості, через властивість якої студенти шукають нові шляхи, впроваджують інновації та здатні реагувати на зміни швидко, володіють необхідними знаннями та уміннями до адаптації у швидкозмінному світі [12].

Креативність як фактор розвитку особистісної зрілості студентів допомагає розвивати комунікативні навички, працювати в команді та презентувати свої досягнення в проектах. Зрештою закріплює важливу самостійність в організації своєї роботи та прояві ініціативи.

Отже, фактори впливу розвитку особистісної зрілості студентів являються багатограними за характером впливу та значущими. Сформованість самосвідомості, установок, цінностей, суспільної позиції дозволяє визначати рівень зрілості особистості. Зважаючи на попередні висновки, вважаємо, що заклади вищої освіти повинні надавати студентам можливості для саморозвитку, підтримували самосвідомість та сприяли розвитку креативності. Впровадження інноваційних навчальних стратегій, сприяння до взаємодії із реально-існуючою дійсністю та підтримкою студентських ініціатив, сприятиме їхньому самовираженню на розвитку особистісної зрілості.

Висновки до 1-го розділу

У науково-психологічній літературі налічується чимало підходів до вивчення поняття особистісної зрілості. Кожен науковий підхід виокремлює важливі складові цього поняття, з чого не має єдиної концепції вивчення цієї категорії. Аналіз розглянутих позицій науковців, дозволяє викоремити деякі загальні характеристики зрілої особистості: прагне до прояву активної соціальної позиції, прагне самореалізовуватись та проявляти творчу ініціативу, спонтанна, глибока,

відповідальна за себе та відповідально ставиться до життя. Особистісно зріла людина усвідомлює сенс свого життя, розуміє свою користь для інших, володіє автономією, толерантна, здатна до самопізнання, дружніх взаємин, самотійна, володіє здоровим почуттям гумору.

Студентський період вважається важливим етапом в житті особистості, де відбуваються інтенсивні зміни розвитку у різних сферах особистості. З'ясовано, що зрілість студентської молоді охоплює багатшаровість цього поняття, до якої відноситься не лише інтелектуальний компонент, а й емоційна стійкість, потреба в самоствердженні, самоуправлінні та соціальній компетентності. В період навчання у закладах вищої освіти відбувається активне формування та розвиток особистісної зрілості та процес дорослішання, що провадить зміну уявлень про світ, цінності, життєві пріоритети та взаємини з іншими людьми. Студентська молодь зазнає різних навантажень та стресів у зв'язку із навчанням та майбутнім життям, вимагає сформованості соціальної адаптації, самоідентифікації та вибору професійного шляху. Такі виклики сучасного світу здатні впливати на благополуччя студента, тому вимагає розвиненості зрілості особистості. Розвиток зрілості студентів – це динамічний процес, який вимагає підтримки розвитку і самовдосконалення, забезпечуючи особистісним зростанням та сприяє вирішенню завдань розвитку особистості.

Для успішного розвитку особистісної зрілості студентської молоді важливо розуміти фактори впливу та враховувати психологічні особливості розвитку особистості для формування зрілості. Вважаємо, що створення оптимальних умов навчання та соціальної ініціативності, активності, здатне підтримати студентство у його прагненні до формування зрілості.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ

2.1. Опис бази та методів дослідження

У відповідності до сформульованої мети та завдань дослідження проведено емпіричне дослідження особливостей формування та розвитку психологічної зрілості студентів. Вибірку дослідження склали студенти 2-го курсу навчання Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» спеціальності психологія у кількості 35 здобувачів вищої освіти, віком від 18 до 20 років.

Для проведення емпіричного дослідження використанні наступні психодіагностичні методи та методики: теоретичний аналіз наукових джерел з проблематики вивчення та емпіричні методики: тест-опитувальник особистісної зрілості (Ю.Гільбух); вивчення рівня суб'єктивного контролю Дж.Роттера та тест «Смисложиттєві орієнтації (СЖО)» (Дж.Крамб, Л.Махолік).

Пропонуємо детальніше описати використані психодіагностичні інструменти дослідження.

Тест-опитувальник особистісної зрілості (Ю.Гільбух) складається із 33 запитань, до кожного з яких запропоновано 7 варіантів відповідей, де обираючи відповідну одну підходящу відповідь респондент вказує на притаманну йому дію

в житті. Обробка даних здійснюється у відповідності до ключа методики та визначає рівні зрілості окремих показників та загального показника особистісної зрілості: «мотивація досягнень» визначає спрямованість до діяльності та розкриває прагнення до самореалізації, самостійності, прагнення до лідерства; «ставлення до свого Я (Я-концепція)» оцінює показники зрілості як впевненість задоволення здібностями, характером, знаннями; «почуття громадянського обов'язку» розкриває розвиненість патріотизму, інтересу до суспільного життя, професійна відповідальність, потреба в комунікації; «життєва установка» як розуміння буття, емоційна врівноваженість, переважання інтелектуальних якостей над почуттями; «здатність до психологічної близькості з іншими» розкривається через емпатію, вміння слухати, духовна близькість.

Вивчення рівня суб'єктивного контролю Дж.Роттера складається із 44 пунктів, які дозволяють визначити екстренальність-інтернальність типу поведінки у міжособистісних та сімейних відносинах, також виявляє пункти щодо хвороб та здоров'я. Тип поведінки при цьому дозволяє оцінити як особистість реагує на досягнення як успіху, так і невдач у власному житті.

Тест «Смисложиттєві орієнтації (СЖО)» (Дж.Крамб, Л.Махолік) складається із 20 тверджень та на бланку пропонує обрати відповідний бал, який найбільше відповідатиме вибору респондента, що дозволяє підрахувати загальну кількість балів згідно ключа методики «показник загальної осмисленості життя» та діагностує ще 5 шкал, які важливі нам при оцінці зрілості студентів:

- «цілі життя» (вказує наявність чи відсутність життєвих цілей, осмисленість щодо часової перспективи, або проживання лише спланів сьогоdnішнього дня, що вказує на відсутність цілеспрямованості у людини);

- «процес життя» (наскільки життя являється наповненим та насиченим інтересами, змістом, наскільки респондент задоволений чи незадоволений);
- «результати в житті» (здатність оцінити продуктивність частини прожитого життя, або незадоволеність ним при низьких балах);
- «локус-контролю життя» (здатність контролювати та приймати власні рішення у житті, або фаталізм та ілюзорність щодо контролю у житті при низьких балах);
- «локус-контролю Я» (здатність усвідомлювати себе як сильну особистість із своїми цілями та сенсами щодо життя, втрата віри контролювати будь що при низькому рівні).

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

Згідно поставленої мети та завдань дослідження проведене емпіричне вивчення особливостей формування та розвитку психологічної зрілості студентів дозволило виявити характерні компоненти особистісної зрілості серед досліджуваних респондентів.

Отримані дані використаного тесту-опитувальника особистісної зрілості Ю.Гільбуха демонструють наступні структурні компоненти (див.рис.2.1.).

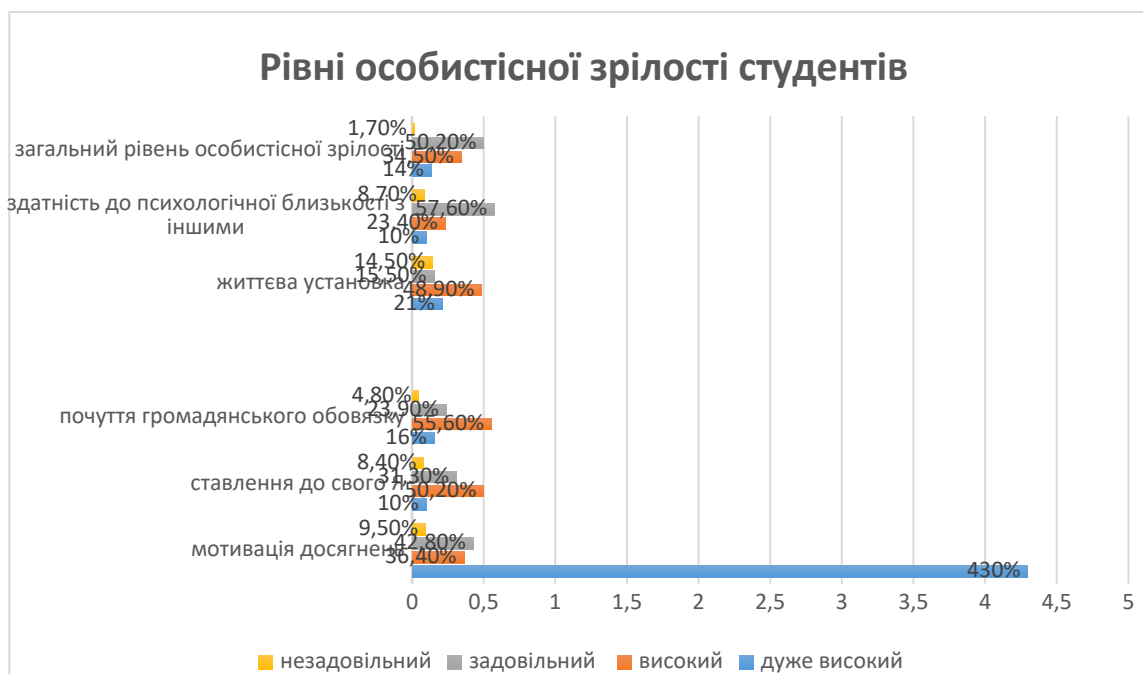

Рис.2.1. Результати опитувальника Ю.Гільбуха

Задовільний рівень властивий 42,8% опитаних та високий 36,4% за шкалою «мотивація досягнень». Отримані дані вказують, що більшості респондентів притаманна адекватна сформована орієнтація мотивації досягнень, при якій проявляється інтерес та бажання досягати успіху у різних сферах життя, зокрема згідно нашої мети у навчанні, кар'єрі, особистих цілях. Задовільний рівень зрілості при цьому вказує на середній рівень мотивації до досягнень. Такі респонденти також виявляють амбіції та цілі до досягнень, але не завжди їхня мотивація сприяє наполегливості їхнього досягнення. Високий рівень особистісної зрілості респондентів свідчить про характерну сильну мотивацію до досягнень успіху і тим самим демонструє високу наполегливість, здатність до самодисципліни у досягненні цілей. Такі респонденти володіють великим амбіціями, мають високі стандарти та сформовану мотивацію до саморозвитку.

Незадовільний рівень особистісної зрілості властивий для 9,5% опитаних та демонструє наявність певних проблем із стимуляцією, самодисципліною, а отже

самотивація не достатньо сформовано. Невелика частина досліджуваних не вірить у свої спроможності досягати успіху, відсутні чіткі цілі.

Результати за шкалою «Ставлення до свого Я (Я-концепція)» розприділилися наступним чином: 10% дуже високий та 50,2% високий рівень особистісної зрілості. Такі дані є свідченням позитивної самоідентифікації у значної частини студентів, володіють високою самооцінкою та впевнені у своїх здібностях. Типово, що дані вказують на адекватне самоставлення, розуміння своєї індивідуальності, що в свою чергу сприяє розвитку зрілості та самореалізації. Для 31,3% студентів властивий задовільний рівень особистісної зрілості: помірне та середнє ставлення до себе. Ймовірно, що такі студенти більш усвідомлені та розуміють власні сильні сторони, але також часто переживають сумніви щодо себе, проявляючи недостатню впевненість.

Для 8,4% опитаних характерний незадовільний рівень особистісної зрілості: негативна оцінка себе, своєї особистості, що проявляється у низькій самооцінці, сумнівах щодо особистісних здібностей, не вірі в себе.

За шкалою «Почуття громадянського обов'язку» отримано різні рівні свідомості та відповідальності респондентів дослідження щодо даного почуття. 55,6% опитаних володіють високим та 15,7% рівнем особистісної зрілості, що вказує на сильні почуття громадянського обов'язку та активні у громадській діяльності. Типово, що такі показники серед студентської молоді вказують на їх активну позицію та діяльність у соціальному житті, вони часто волонтерять чи займаються іншими громадськими роботами, відчують особисту приналежність до суспільства і тому відчують відповідальність за свою активність. Серед 23,9% опитаних виявлено задовільний рівень за шкалою: свідомі та виконують деякі громадські активності, але не настільки діяльні як студенти із вищими показниками рівня зрілості. Для таких студентів ймовірно властивим є

обрежніший підхід до вибіро конкретних сфер громадської діяльності, в яких вони можуть себе проявити.

Із незадовільним рівням за цією шкалою виявлено 4,8% опитаних: не сформовано достатньо рівень відповідальності за громадські права та обов'язки, властива менша зацікавленість до участі в суспільному житті, малоактивні учасники суспільства.

За результатами шкали «Життєва установка» виявлено дуже високий рівень у 21,1% та високий рівень у 48,9% студентів: велика частина студентів волоіє усвідомленням життєвої мети, має визначені цінності та гармонійна з бажаннями та можливостями їх задоволення, проявляють позитивну спрямованість на життя, здійснюють пошук нових шляхів задоволення особистих бажань.

15,5% респондентів отримали задовільний рівень особистісної зрілості за цією шкалою: відсутня чітка життєва мета, частина студентів відчуває невпененість у власному розвитку та цінностях. Тому така частина студентів може потребувати більшої саморефлексії та необхідності знайти свою життєву ціль, яка сприятиме досягненню більшої гармонії. Незадовільний рівень особистісної зрілості властивий для 14,5% опитаних:незадоволеність собою, життям, невизначеність у цілях призводить до внутрішньої дезорганізації.

Отримані дані за шкалою «Здатні до психологічної близькості з іншою людиною» наступні: дуже високий 10,3%; 23,4% високий, 57,6% - задовільний рівень та 8,7% - незадовільний. Студенти із виявленим високим рівнем зрілості за шкалою здатні до емоційної відкритості та готві співпереживааи іншим, можуть розуміти емоційні потреби та розрізняють стани іниших людей, демонструють готовність до емоційних зв'язків та підтримують. У студентів із задовільним рівнем зрілості теж проявляється емоційний зв'язок та співчуття до інших, але вони також потребують уваги щодо розвитку цих умінь для поліпшення особистих взаємин, в той час як студенти із властивим їхм незадовільним рівнем

навпаки, відчують труднощі у близькій взаємодії з іншими, не здатні встановлювати психологічно близькі взаємини та переживають труднощі у знаходженні спільної мови з оточуючими, важко емоційно відкриваються.

Шкала «Загальний рівень особистісної зрілості» дозволяє спостерігати наступне: для 13,6% студентів властивий дуже високий рівень зрілості, 34,5% - високий рівень; 50,2% - задовільний та 1,7% незадовільний рівень. Студенти із дуже високим та високим рівнем особистісної зрілості демонструють потенціал до саморозвитку та самопізнання, для них властива здатність до проникливості та глибшого розуміння себе. У значної частини опитаних студентів спостерігається задовільний рівень за шкалою, що вказує на притаманні студентам уявленням щодо себе, але в той же час ці студенти потребують розвитку саморефлексії для досягнення кращого усвідомлення своєї особистості. І лише незначна кількість респондентів потребує додаткової уваги та підтримки для розвитку власного потенціалу, формування навичок зміцнення віри в себе з досягненням більшого задоволення віж життя.

Наступними до аналізу предствляємо результати методики «Дослідження рівня суб'єктивного контролю» Дж.Роттера.

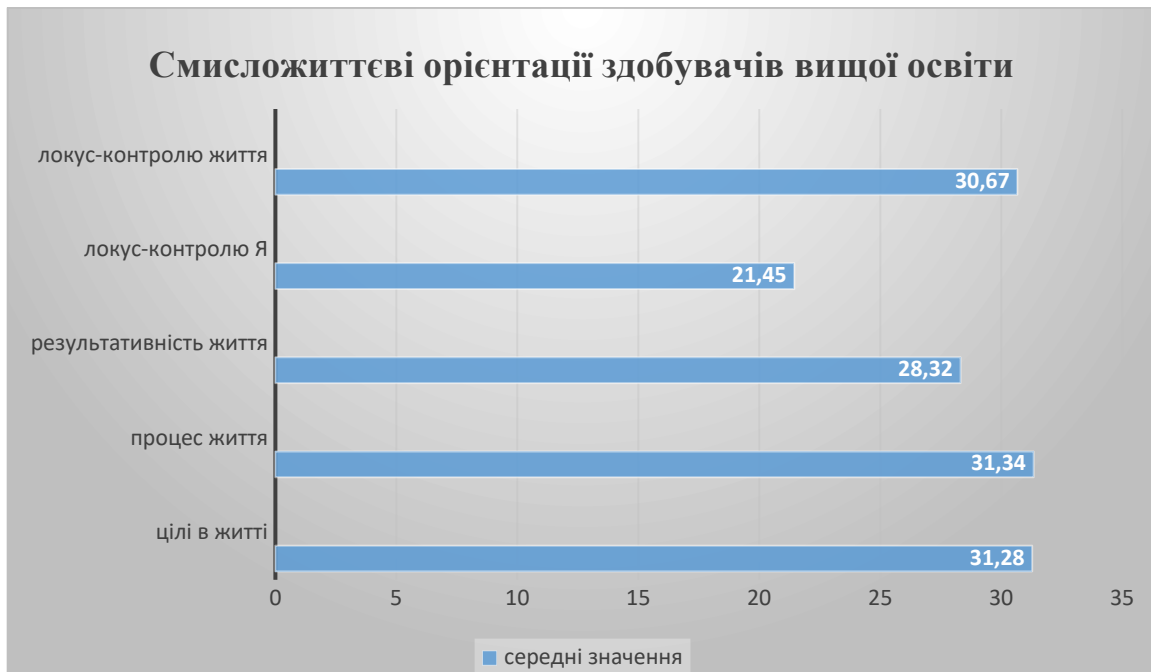
З отриманих даних можна помітити, що для досліджуваних студентів властивий низький рівень загальної інтернальності, що вказує на притаманний екстернальний тип. Це свідчить про недостатню силу віри у власні здатності контролювати події свого життя та їх регулювання. такі студенти частіше відчують безпомічність, невпенені у власних силах , відсутній контроль над ситуаціями життя. За такого локусу контролю респонденти схильні зауважувати зовнішні фактори впливу, як випадкові, вдача. Також властивий низький рівень інтернальності у сфері досягнень: відчуття невпевненості у власних здібностях, страх невдачі, низький рівень мотивації до досягнення успіху та високих показників. Такі студенти частіше відчують безсилля, їм властива низька

самооцінка, невпевненість у своїх можливостях, тому більше покладаються на зовнішні стимули щодо факторів пояснення власних невдач. Низький рівень інтернальності у сфері виробничих відносин вказує на те, що у певної частини студентської молоді переважає почуття безсилля, самооцінка низького рівня та відсутність впевненості у собі.

З отриманих даних помітно, що високі показники інтернальності властиві лише у сфері здоров'я-хвороби та сімейних і міжособистісних відносинах, що характеризує студентів як: самостійність та сформований рівень відповідальності сприяє активній взаємодії із членами родини чи партнером для гармонії у стосунках; вважають, що власні дії та дії інших є визначальними у встановленні здорових взаємин, сприяють злагодженим здоровим зв'язкам; переконані, що лише власні звички та дії забезпечують збереження чи поліпшення свого здоров'я та способу життя.

Отже, за результатами методики вивчення суб'єктивного контролю отримано характерно незначну тенденцію серед студентської молоді приписувати контроль та вплив подій свого життя власним особистісним зусиллям. Подібне демонструє на залежну позицію від зовнішніх факторів та умов визначальних для свого життя, ніж активно впливати на них власними зусиллями. Такі дані вказують на необхідність розвитку внутрішньої орієнтації студентів з підвищенням їх самосвідомості щодо власної особистості та здатності контролювати своє життя.

Вивчаючи результати показників симложиттєвих орієнтацій студентської молоді вдалося отримати наступні дані, результати яких представлені на рис.2.2.

Ри.2.2. Середні значення показників СЖО здобувачів вищої освіти

За показником «Цілі в житті» отримано низький рівень у 31,28 респондентів, що вказують на прояв деяких труднощів визначати чіткі цілі та усвідомлювати свої життєві вектори, низька мотивованість та незадоволеність дійсним станом життя ускладнює планування власного майбутнього, встановлення пріоритетів та здатності ухвалювати рішення. Шкала «Процес життя або інтерес» та «емоційна насиченість» (31,34) виявила середній рівень цього значення, що являється свідченням розуміння власних інтересів студентами та навичок, які дозволяють отримувати задоволення в різних сферах життя. Студенти емоційно насичуються та здатні знаходити зміст у своїх справах чи взаєминах, проте ще не досягли повного емоційного задоволення та ентузіазму від поточних справ. Тому для таких студентів властиво перебувати у пошуку нового, збагачують новими способами свої життєві емоційні враження та інтереси.

З шкалою «Результативність життя або задоволення саомреалізацією» отримано середній рівень (28,32): група студентів здатна досягати цілей,

відчують задоволення від досягнень, їм властива мотивація та наполегливість у досягненні мети, що позитивно впливає на досягнення гармонії між власними потребами та отриманими результатами. Середній рівень за шкалою також демонструє, що для студентської молоді характерний наявний потенціал для розвитку та самореалізації.

Показник «Локус-контролю Я» вказує на низький рівень цієї ознаки – 21,45, що являється ознакою недостатньо розвиненого контролю студентів над власним життям, тому студенти частіше сприймають себе залежними від зовнішніх факторів, обставин та впливів. такий рівень показника вказує на відчуття безсилля студентів та неефективності у досягненні цілей, студенти швидше вірять у випадковість чи вдачу, ніж у власні здатності впливу. Необхідно зауважити, що характерний низький рівень також вказує на потребу студентів розвивати внутрішню силу, зміцнювати впевненість та відповідальність за свої дії чи рішення.

Середній рівень локусу-контролю властивий для 30,67 студентів, що вказує на переконаність здобувачів вищої освіти керувати своїм життям, приймати рішення та впливати на події свого життя власними діями та зусиллями. Така здатність дозволяє студентам змінювати власні дії та підходи в залежності від обставин, вони володіють балансом між контролем та впливом зовнішніх факторів, почувають себе впевненішими, хоча й визнають, що є речі які не належать їхньому контролю.

За показником «Загальна осмисленість життя» (101), що вказує на свідоме прийняття життя як цілісного процесу, послідовного із власними діями, досвідом та досягненням демонструє середній рівень у студентів. Такі респонденти задумуються про сенс власного життя, про свої цілі та цінності, інтереси співвідносять з власними рішеннями та прагнуть зайняти свої місце у суспільстві та зрозуміти власні потреби з необхідністю самореалізації та саморозвитку.

Згідно результатів дослідження смисложиттєвих орієнтацій для студентської молоді властиві низькі та середні рівні, що вказує на прагнення молоддю шукати сенс життя з готовністю брати відповідальність за власні дії та рішення. Такі результати вказують на процес формування важливих особистісних характеристик психологічної та особистісної зрілості у період ранньої дорослості, оскільки студенти все ж ще не являються повністю сформованими та потребують корекційних заходів для майбутнього.

За результатами психодіагностичного дослідження розвитку особистісної зрілості серед студентської молоді важливим залишається питання комплексного розвитку та підготовки до майбутнього дорослого життя та професійного становлення. Для досягнення покращення рівня зрілості пропонуємо розробити практичні рекомендації для здобувачів вищої освіти, які допоможуть розвинути зрілі характеристики особистості.

2.3. Практичні рекомендації розвитку особистісної зрілості студентів

Особистісна зрілість займає важливий аспект у розвитку молоді та студентів, оскільки достатній рівень її сформованості покращує для молодої людини її орієнтацію у самовизначенню, сприяє самосвідомості, формує відповідальність та загально підготовлює до дорослого життя та його викликів.

З огляду на отримані результати емпіричного дослідження особливостей розвитку та формування зрілості серед студентів з'ясовано, що значна частина з групи досліджуваних здобувачів вищої освіти потребує покращення показників рівня особистісної зрілості, тому пропонуємо ознайомитися із деякими практичними рекомендаціями для студентської молоді та значимої фігури викладача щодо розвитку особистісної зрілості.

Сподіваємося, що наші рекомендації стануть ефективним довідником для студентів стимулювати розвиток особистісної зрілості:

1. Самосвідомий процес. Спонукайте себе до ведення щоденника, рефлексії, розмови з близькими, яким довіряєте з метою кращого розуміння власних цінностей, мрій, інтересів, самопізнання сильних сторін.
2. Постановки цілі та мети. Прагніть сформулювати конкретну та досяжну ціль в різних сферах життя та визначіть необхідні кроки для їх поступового їх досягнення.
3. Навички тайм-менеджменту, або управління часом. Ознайомтеся із ефективними рекомендаціями оптимальної організації часу, встановіть пріоритети щодо контролю та управління часом (графік, розпорядок дня, список справ, пріоритетність виконання, делегування завдань). Управління часом дозволить виробити навички самодисципліни та дисципліни, що сприятиме особистісній організованості.
4. Постійний саморозвиток. Стимулюйте себе до розвитку власних навичок та здібностей, беріть участь у додаткових курсах, семінарах тощо. Постійне навчання новому сприятиме безперервному процесу самоосвіти.
5. Розвивайте емоційний та соціальний інтелект. Робота над собою, емоційною грамотністю та вміння керувати своїми емоціями сприяє кращій взаємодії з іншими. Вивчаючи при цьому етикет, правила спілкування та слухання допомагатиме не лише вирішувати конфлікти, але й будувати міцні здорові стосунки.
6. Самотурбота. Особливої уваги приділяйте власному фізичному та психічному здоров'ю. Підтримуйте емоційну стабільність.
7. Саморефлексія. Систематично здійснюйте власні досягнення та прогрес.
8. Розширюйте горизонти. Не обмежуйте себе у відкритті нових місць, відкривайтеся до нового досвіду та різноманітності, вивчайте інші культури та погляди, тим самим формуйте власне толерантність до різноманітності.

9. Зберігайте баланс. Важливо знайти точку рівноваги між навчанням, відпочинком та роботою. Достатньо приділяйте часу на всі сфери життя, забезпечуючи гармонію між різними аспектами життя, що сприятиме підтримці психологічного благополуччя та уникати вигорання.
10. Прийняття невдач. Намагайтеся через невдачі бачити зону для вашого розвитку та навчання. Навчіться аналізувати помилки та висновки необхідні для нового досвіду і знань.
11. Гнучкість та адаптивність. Намагайтеся бути відкритими до нових викликів у динамічному змінюваному світі та розвивайте гнучкість та адаптивність до нових вимог чи ситуацій.
12. Підтримка. Створіть власну мережу підтримки з числа ваших близьких, друзів чи наставників, з якими можна поділитися своїми внутрішніми переживаннями, відчуттями та емоціями, надавайте підтримку іншим також – це розвиватиме вашу емпатію.
13. Позитивна ментальність. Позитивне мислення та практикування вдячності сприятиме розвитку, оскільки фокусування уваги на досягнення та позитивних аспектах життя сприяє позитивній ментальності та руху вперед, сприяє стійкості та пошуку сенсу у складні часи.
14. Вивчайте техніки активного слухання, планування, управління, оцінки навчання. Це допоможе вам коректувати власні дії та підбирати ефективні підходи для досягнення успіху.
15. Креативність та інноваційність. Розвивайте власний креативний потенціал, він у вас є. Дозволяйте частіше діяти та вирішувати проблеми новими підходами, виходьте за межі та продукуйте більше ідей для застосування у житті.
16. Відкритість до навчання. Розширюйте свої знання та кругозір, відкриваючи новий досвід, погляди та ідеї.

17. Адаптивне навчання. Намагайтеся проявляти гнучкість у навчанні та адаптивні навички до нових методів навчання. Використовуйте різні платформи для навчання онлайн-курси, самостійна самоосвіта тощо.
18. Зворотній зв'язок та сприйнятливність критики. Вчіться приймати конструктивно критичні зауваження та використовуйте зворотній зв'язок для власного саморозвитку. Вдосконалюйте свої недоліки та сприймайте критику як сигнал до вдосконалення.
19. Прояв ризику та вихід із зони комфорту. Прагніть досліджувати та вивчати щось нове, приймайте участь у різних проєктах, де розвиваються нові навички та уміння.

Формування та розвиток особистісної зрілості являється постійним процесом, що вимагає роботи над собою, індивідуальним шляхом, тому кожен зможе віднайти свій шлях для досягнення цілі.

Викладачі в освітньому просторі розвитку особистісної зрілості студентів займають значуще місце, тому пропонуємо до розгляду теж деякі практичні рекомендації щодо розвитку зрілості у молоді:

1. Створіть сприятливі умови для навчання та підтримки. Власне безпечне середовище стимулює відкритість та повагу між вами.
2. Навички критичного мислення. Розвивайте та стимулюйте у студентів аналітичність та критичність мисленнєвої діяльності. Дискутуйте, навчайте пошукам аргументації, що сприятимуть формуванню критичності мислення.
3. Створіть умови для самостійного навчання. Самостійна постановка цілей студентом та планування свого навчання дозволить здобувач вищої освіти отримати цінні інструменти самостійності та вказіки до такої самопідготовки.
4. Конструктивний зворотній зв'язок. Підкреслюйте позитивні аспекти та сильні сторони студента. Надавайте поради щодо розвитку студента.

5. Стимуляція саморефлексія. Підтримуйте у студентах їх розвиток до самоаналізу та саморефлексії.
6. Розвиток міжособистісних навичок. Створюйте умови для співпраці та взаємодії між собою студентів. Власне навички ефективного спілкування та командною роботи стимулюватиме розуміння один одного, толерантність та співпрацю.
7. Стимулювання до самостійного вирішення проблем та прийняття рішень забезпечить у студентів не лише навички самостійності, але й формуватиме відповідальність за власні дії та вчинки.
8. Розвиток лідерських навичок. Надайте можливості для прояву лідерського потенціалу та взаємодії з групою студента.
9. Інтерактивні методи навчання. Різноманітність використання методів в навчанні (дискусія, рольові ігри) сприятиме розвитку навичок співпраці та самостійного мислення.
10. Будьте прикладом. Через свій професіоналізм та відповідальність демонструйте студентам позитивний приклад для особистого розвитку студентів.

Такого роду рекомендації сприятимуть створити належні та сприятливі умови для розвитку особистісної зрілості студентської молоді, що вимагає послідовного безперервного процесу постійної підтримки та пошуку нових шляхів для стимулювання студентів до саморозвитку.

Отже, врахування практичних рекомендацій розвитку особистісної зрілості студентів та створення належних умов в освітньому просторі сприятиме розвитку та стимулу до самоусвідомлення, розвитку емоційного та соціального інтелекту, прояву лідерського потенціалу та внутрішньої мотивації, що позитивно сприятиме досягненню значних показників у навчанні та перспективному майбутньому.

Висновки до 2-го розділу

Емпіричне дослідження розвитку та формування особистісної зрілості студентів проводилося на базі Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» спеціальності психологія. Вибірку дослідження склали студенти 2-го курсу навчання у кількості 35 здобувачів вищої освіти, віком від 18 до 20 років.

Для проведення емпіричного дослідження використанні психодіагностичні методи та методики: теоретичний аналіз наукових джерел з проблематики вивчення та емпіричні методики: тест-опитувальник особистісної зрілості (Ю.Гільбух); вивчення рівня суб'єктивного контролю Дж.Роттера та тест «Смисложиттєві орієнтації (СЖО)» (Дж.Крамб, Л.Махолік). Згідно отриманих даних нами виявлено у значної частини опитаних студентів спостерігається задовільний рівень за шкалою «Загальний рівень особистісної зрілості», що вказує на притаманні студентам уявленням щодо себе, але в той же час ці студенти потребують розвитку саморефлексії для досягнення кращого усвідомлення своєї особистості. І лише незначна кількість респондентів потребує додаткової уваги та підтримки для розвитку власного потенціалу, формування навичок зміцнення віри в себе з досягненням більшого задоволення віж життя. Згідно результатів дослідження смисложиттєвих орієнтацій для студентської молоді властиві низькі та середні рівні, що вказує на прагнення молодю шукати сенс життя з готовністю брати відповідальність за власні дії та рішення. Такі результати вказують на процес формування важливих особистісних характеристик психологічної та особистісної зрілості у період ранньої дорослості, оскільки студенти все ж ще не являються повністю сформованими та потребують корекційних заходів для майбутнього. Аналіз отриманих результатів студентської молоді зумовив необхідність розробки практичних рекомендацій для студентів та

викладачів розвитку особистісної зрілості, які доцільно використовувати для перспективного майбутнього молоді.

ВИСНОВКИ

У науково-психологічній літературі налічується чимало підходів до вивчення поняття особистісної зрілості. Кожен науковий підхід виокремлює важливі складові цього поняття, з чого не має єдиної концепції вивчення цієї категорії. Аналіз розглянутих позицій науковців, дозволяє виокремити деякі загальні характеристики зрілої особистості: прагне до прояву активної соціальної позиції,

прагне самореалізовуватись та проявляти творчу ініціативу, спонтанна, глибока, відповідальна за себе та відповідально ставиться до життя. Особистісно зріла людина усвідомлює сенс свого життя, розуміє свою користь для інших, володіє автономією, толерантна, здатна до самопізнання, дружніх взаємин, самотійна, володіє здоровим почуттям гумору.

Студентський період вважається важливим етапом в житті особистості, де відбуваються інтенсивні зміни розвитку у різних сферах особистості. З'ясовано, що зрілість студентської молоді охоплює багатшаровість цього поняття, до якої відноситься не лише інтелектуальний компонент, а й емоційна стійкість, потреба в самоствердженні, самоуправлінні та соціальній компетентності. В період навчання у закладах вищої освіти відбувається активне формування та розвиток особистісної зрілості та процес дорослішання, що провадить зміну уявлень про світ, цінності, життєві пріоритети та взаємини з іншими людьми. Студентська молодь зазнає різних навантажень та стресів у зв'язку із навчанням та майбутнім життям, вимагає сформованості соціальної адаптації, самоідентифікації та вибору професійного шляху. Такі виклики сучасного світу здатні впливати на благополуччя студента, тому вимагає розвиненості зрілості особистості. Розвиток зрілості студентів – це динамічний процес, який вимагає підтримки розвитку і самовдосконалення, забезпечуючи особистісним зростанням та сприяє вирішенню завдань розвитку особистостю.

Для успішного розвитку особистісної зрілості студентської молоді важливо розуміти фактори впливу та враховувати психологічні особливості розвитку особистості для формування зрілості. Вважаємо, що створення оптимальних умов навчання та соціальної ініціативності, активності, здатне підтримати студентство у його прагненні до формування зрілості.

Емпіричне дослідження розвитку та формування особистісної зрілості студентів проводилося на базі Інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка» спеціальності психологія. Вибірку дослідження склали студенти 2-го курсу навчання у кількості 35 здобувачів вищої освіти, віком від 18 до 20 років.

Для проведення емпіричного дослідження використанні психодіагностичні методи та методики: теоретичний аналіз наукових джерел з проблематики вивчення та емпіричні методики: тест-опитувальник особистісної зрілості (Ю.Гільбух); вивчення рівня суб'єктивного контролю Дж.Роттера та тест «Смисложиттєві орієнтації (СЖО)» (Дж.Крамб, Л.Махолік). Згідно отриманих даних нами виявлено у значної частини опитаних студентів спостерігається задовільний рівень за шкалою «Загальний рівень особистісної зрілості», що вказує на притаманні студентам уявленням щодо себе, але в той же час ці студенти потребують розвитку саморефлексії для досягнення кращого усвідомлення своєї особистості. І лише незначна кількість респондентів потребує додаткової уваги та підтримки для розвитку власного потенціалу, формування навичок зміцнення віри в себе з досягненням більшого задоволення віж життя. Згідно результатів дослідження смисложиттєвих орієнтацій для студентської молоді властиві низькі та середні рівні, що вказує на прагнення молодю шукати сенс життя з готовністю брати відповідальність за власні дії та рішення.

Такі результати вказують на процес формування важливих особистісних характеристик психологічної та особистісної зрілості у період ранньої дорослості, оскільки студенти все ж ще не являються повністю сформованими та потребують корекційних заходів для майбутнього. Аналіз отриманих результатів студентської молоді зумовив необхідність розробки практичних рекомендацій для студентів та викладачів розвитку особистісної зрілості, які доцільно використовувати для перспективного майбутнього молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н. О., Рибачук Л. І. Психологічна зрілість як основа готовності до професійної діяльності психолога. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. Вип. 7. С. 29-43.

2. Артемова О. І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. 2010. № 1. С. 97- 101.
3. Баранова С. В. Особистісна зрілість та відповідальність: соціальнопсихологічний аспект: монографія. Київ: Інтерконтиненталь-Україна, 2020. 364 с.
4. Вінник Н. Дослідження особистісної зрілості студентів як умови успішної професійної самореалізації. Педагогічний процес: теорія і практика. 2018. Вип. 3. С. 16-20. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2018_3_4
5. Гальцева Т. О. Особливості становлення навчальної самоефективності в підлітковому та юнацькому віці. Науковий вісник 67 Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Випуск 1. Том 2. 2017. С. 145-149.
6. Гріньова О. М. Психологічні особливості життєвого самовизначення в юнацькому віці. Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць. Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Випуск 8. К., 2012. Режим доступу до збірника : http://www.psych.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_8
7. Дмітрієва О. А. Особливості потребнісно-мотиваційної сфери психосоціально зрілих і психосоціально незрілих особистостей. Практична психологія та соціальна робота. 2005. №9. С. 8-12.
8. Долинська Л. Особистісно-професійна зрілість як психологічна умова формування комунікативної компетентності майбутнього логопеда. Психологічні науки. 2021. № 15. 43 с.
9. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості формування та активізації особистісної зрілості. Практична психологія та соціальна робота, 2006. №5. С. 24-31.

10. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.
11. Кордунова Н. О., Потапчук Л. В. Психологічні тенденції проявів особистісної зрілості студентів у процесі професійної підготовки. Психологічні перспективи. 2015. Вип. 26. С. 167-176. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppst_2015_26_17
12. Кордунова Н. Особистісна зрілість як чинник розвитку особистості в юнацькому віці. Режим доступу: https://www.inforum.in.ua/conferences/19/46/320_68
13. Костіна Т. О. Можливості юнацького віку для переосмислення гендерних стереотипів. Габітус: науковий журнал. Випуск 12. Том 2. Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 155-159.
14. Майстренко Т. М. Особливості рефлексії здібностей студентами психологічних та непсихологічних спеціальностей. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Збірник Наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. №6 (30). Ч.1. С. 115-125.
15. Меднікова Г. І. Особистісна зрілість: сутність та критерії. Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. Психологія. 2012. № 44 (2). С. 127-134.
16. Михайличенко В. Є. Психологія розвитку особистості: монографія. Харків: НТУ «ХП», 2015. 388 с.
17. Москаленко, О. В. До проблеми дослідження психологічної зрілості особистості. Науковий огляд. Київ: ТОВ ТК Meganom, 2021. 4(76). С. 46-58.
18. Особистісна зрілість як проблема сучасної психології. Том 1: колективна монографія / кол. авт. ; наук. ред. З. М. Мірошник. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2019. 220 с.

19. Особистісні кризи студентського віку: зб. наук. ст. / [за ред. Т. М. Титаренко]. Луцьк: «Вежа» : Волин. Держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2001. 112 с.
20. Павелків, Р. В. Вікова психологія [Текст]: підручник для студ. вищ. навч. закл. К.: Кондор, 2011. 469 с.
21. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. К.: Либідь, 2003. 376 с.
22. Титаренко Т. М. Рання молодість: проблеми смислоутворення, подальше професійне й життєве самовизначення. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. Вид. 2-е. К.: Либідь, 2001. 150 с.
23. Токарева Н. М., Шамне А. В. Основи вікової психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 283 с.
24. Хавула Р. Психологічні особливості становлення самоефективності в юнацькому віці. Актуальні питання гуманітарних наук. 2017. Вип. 17. С. 348-355.
25. Шамне А. В., Бабич А. В. Хронологічні межі підліткового та юнацького віку у західних та вітчизняних періодизаціях розвитку [Електронний ресурс]. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. 2018. Вип. 279. С. 167-174.
26. Штепа О. С. Пропріум зрілої особистості. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 2. С. 26-35.
27. Штепа О. С. Ресурсна насиченість особистості. Проблеми сучасної психології. Вип. 47. 2020. С. 231-252.
28. Штепа О. Феномен особистісної зрілості. Соціальна психологія. №1. 2005. С. 62-77.
29. Штепа О.С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 210 с.

30. Ямницький В. М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент: Монографія. Одеса: ПНЦ АПН України – СВД Черкасов М. П., 2006. 362 с.
31. Rogers C. R. Client-centered therapy. Psychotherapist's casebook: Theory and technique in practice / I. L. Kutash, A. Wolf (eds.). San Francisco: JosseyBass, 1986b. P. 197-208.